

unione sui imitatur Deum. Ista autem erant columnae duae, de quibus et in Apocalypsi dicitur: Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, et foras non egrediatur (*Apo. III, 12*). Et Petrus ac Joannes columnae appellantur Ecclesiae (*Galat. II*), per quas ingredimur ad Sancta sanctorum, et quorum doctrina, ad Christum noster introitus est.

(Cap. XLI. — Vers. 1 seqq.) Et introduxit me in templum, et mensus est frontes sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi. Et latitudo portae decem cubitorum erat, et latera (sive humeri) portae quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde. Et mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, et latitudinem viginti cubitorum. Post multa mysteria, variosque introitus, et locorum singulorum proprietates, tandem aliquando vir, cuius funiculus cementariorum, et mensurae calamus in manu erat, ezechielem prophetam introducit in templum, et mensus est frontem templi: pro quo *elam*, Septuaginta; et *eliam* Theodotio; et in *circuito* Symmachus transtulerunt. Et ex utraque parte latitudo tabernaculi senum cubitorum erat, sacramentum creaturarum omnium continens: in sex enim diebus mundus est consummatus. Per quorum notitiam causasse conditionis atque rationem intramus ad templum Dei, et ex creaturam ordine atque constantia cognoscimus Creatorem. Latitudo autem portae templi erat decem cubitorum, qui sacralis et perfectus est numerus, et in quo mense septimo, id est decima mensis, jejuniis et propitiatio est. Decima autem die mensis primi, qui appellatur *Nisan*, ad immolationem, **494** et preparationem Paschae agnus assumitur. Septimo igitur mense, decima offeruntur in Dei horrea, sive, ut Scriptura appellare consuevit, torcularia. Unde dicit et Apostolus: Dilatamini et vos (*II Cor. VI*); ut postquam per decem portae cubitos templum quis fuerit [*Al. qui fuerit*] ingressus, ex utraque parte portae ipsius latera, sive ut proprie in Hebraico dicitur, humeri mensurentur qui semper referuntur ad opera. Unde et Isachar desideravit bonum (*Gen. XLIX*), requiescens inter medios cleros, vidensque requiem, quia bona est, et terram, quia pinguis, supposuit humerum ad laborandum, et factus est vir agricola. Et in veste pontificis, humerale cum rationale stringitur, ut rationi opera copulentur, et possit dicere vir Ecclesiasticus: A mandatis tuis intellexi (*Ps. CXVII. 104*). Qui humeri portae, ex utraque parte, quinas habebant portiones, ut per terrenas sensus atque divinos, super quorum differentia saepe scripsimus, ingrediamur adyta templi, cuius mensus est vir ille, qui ductor prophetae erat, longitudinem quadraginta cubitorum

(a) Locus depravatissime editus apud Erasmus et Marianum: qui hoc modo legunt: *In cuius fronte sine alia*. (*Er. elau*) pro quo Symmachus $\tau\eta\sigma\iota\ \tau\eta\ \theta\acute{\iota}\epsilon\sigma\sigma\epsilon\iota$, id est, *circa portam*: Theodotio Hebraicum איל , et: *Aquila ostium, nos frontem interpretati sumus.*

et latitudinem viginti cubitorum, sive ut melius est, portae longitudinem ac latitudinem: quia supra tantum de latitudine, et humeris ejus dixerat. Quod autem vices quadraginta contingentesium numerum faciat, qui vicinus est octonario, nulli dubium est. Unde in Ecclesiaste praecipitur: Da parvos septem: da tibi octo (*Ecl. XI, 2*). De cuius numeri sacramento crebro disputasse me novi, sive quia per tribulationes, et angustias huius saeculi intramus ad sanctuarium [*Al. sanctum atrium*] Domini: idcirco latitudo portae habebat cubitos quadraginta, qui numerus semper in labore positus est. Unde et Moyses, et Elias quadraginta diebus non comedunt panem, et aquam non bibunt (*Deut. I; III Reg. XIX; Deut. XXIX*): et annis quadraginta populus Israel vexatur et probatur in solitudine, et per multos labores terram re-promissionis ingreditur: et Dominus atque Salvator secundum assumpti corporis fragillam quadraginta diebus tentatur in solitudine, ut post victoriam accedant angeli, et ministrent ei (*Math. IV*): Cum autem per tribulationes, et angustias poterimus dicere illud Apostolicum: In omnibus tribulati, sed non coangustati (*II Cor. IV, 8*), atque illud propheticum: In tribulatione dilatasti mihi (*Psal. IV, 1*), tunc nobis latissimus aperitur introitus, qui viginti cubitorum habet **495** latitudinem, ut superatis mundi certaminibus atque terrenis, qui et ipse dualis est numerus, ingrediamur templi penetralia, et audiamus imperantem discipulis Dominum: *Confite: ego vici mundum* (*Joan. XVI, 34*).

(Vers. 3, 4.) Et ingressus intrinsecus (sive in atrium interius) mensus est in (a) fronte (sive aliam) portae duos cubitos, et portam sex [*Al. decem*] cubitorum, et latitudinem portae septem cubitorum (sive et humeros portae septem cubitis hinc, et septem cubitis inde). Et mensus est longitudinem ejus (sive ostiorum) viginti cubitorum et latitudinem viginti cubitorum ante faciem templi. Et dixit ad me: Hoc est Sanctum sanctorum. Quantumvis proficiamus, semper nobis major profectus aperitur. Unde post introitum templi rursum ingreditur intrinsecus sive ut Septuaginta transtulerunt, interius atrium, in cuius fonte, sive *xi*, pro quo Symmachus, *circa portam*, Theodotio *ELAM*, Hebraicum אל , *Aquila ostium, nos frontem* interpretati sumus, duo erant cubiti: ut iuxta superiorem solum per dualem numerum ingrediamur ad eum locum, ubi sunt Sancta sanctorum. Unde et ipsa porta sex cubitorum erat, per quam ingressi, aeternam requiem possidemus, quae in septenario numero demonstratur. Pro quo Septuaginta transtulerunt, et latitudinem portae septem cubitorum hinc, et septem cubitorum inde, is Hebraeo et ceteris editionibus semel tantum septem cubiti, in latitudine portae, po-

Ubi nihil reperio Hieronymianum, cum pro *et* posuerint אל , vel *elau*; Graeca verba Symmachii addiderint de suo; et pro lectione Theodotianis *elam* et Hebraico אל , substituerint Hebraicum hodiernum אל *ail*, sive *el*. *Mart.*

siti sunt. Quod autem sequitur: *Et mensus est longitudinem ejus, sive ut Septuaginta transtulerunt, ostiorum viginti cubitorum*, pro quo in plerisque codicibus juxta Septuaginta quadraginta continentur latitudinem quoque viginti cubitorum ante faciem templi, illud significat, quod ante templi faciem, et introitum ejus, praeteriti laboris atque certaminis nobis mensura semper occurrat. Quam enim rationem in singulis numeris duplex numerus possidet, eandem duae habent decades. Et hoc considerandum, quod ingressus intrinsecus per portam duorum in fronte cubitorum, et sex habentem cubitos, septemque in latitudine ex utraque parte, et viginti cubitos in longitudine, **496** totidemque in ipsis templi foribus, doceatur propheta qui sit ille locus, vel quo appellatur vocabulo. Dixit enim, inquit, mihi: *Hoc est Sanctum sanctorum*. Sin autem ante templum, sive ut Scriptura cognominat, ante faciem templi Sanctum sanctorum est, quantum beatitudinem in templi adytis, et in interioribus ejus existimare debemus! De qua propheta loquitur: *Hoc labor est in conspectu meo, donec ingreliar in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum* (*Ps. LXXVII, 16, 17*). Sed et hoc notandum, quod in descriptione tabernaculi dicitur Sancta sanctorum, plurali numero; hic autem Sanctum sanctorum, numero singulari, ut post sancta veniamus ad sanctum: quomodo post multa cantica pervenimus ad Canticum canticorum, quod omnium carminum carmen est, et quod canentes, sponsi copulamur amplexibus.

(Vers. 5 seqq.) Et mensus est parietem domus sex cubitorum, et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus. Latera autem lateris ad lateris, his triginta trium [*Vulg. tria*]. Et erant eminentia quae ingrederentur per parietem domus in lateribus per circuitum, ut continerent, et non attingerent parietem templi. Et platea erat in rotundum ascendens: sursum per cochleam et in concaulum templi deferebat per gymrum. Idcirco lateris erat templum in superioribus, et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medio X et de mediis ad *tristoga* et *Thrael*: Quod autem in *LXX* ponitur, *Et de mediis ad tristoga*, id est, *ad tria concaula, et Thrael*, in Hebraico non habetur. Pro *Thrael* quoque (quod nescio quid significet; (a) neque enim habetur in Hebraeo) legitur apud illos וראיתו (*וראיתו*), quod et nos, et ceteri transtulerunt, et vidi, ut sequatur ordo testimonii, (Vers. 8 seqq.) Et vidi in domo altitudinem per circuitum fundata latera ad mensuram calami, sex cubitorum spatium, et latitudinem per parietem lateris forinsecus, quinque cubitorum, et interior domus in lateribus domus, et inter gazophylacia latitudine viginti cubitorum in circuitu domus

(a) Victorio autem isthaec lectio impressa adeo vis est intellectui diffilis et corrupta, ut de suo rescribere non dubitavit, nescio quid significet et apud illos: in Hebraeo legitur *וראיתו*, quod, etc. Hoc vero planissime ex Hieronymo constat, quod litterarum Hebraicorum similitudine decepti *LXX* pro verbis וראיתו legerint, iuxtaque aliter וראיתו *Verthrael*, sive et *Thrael*, domus, quae vox neque Hebraica est, neque in Hebraeo habetur, sed pro ea legitur *וראיתו*, *Et vidi*, etc.

undique. Et ostium lateris ad orationem (quod in Septuaginta non habetur), ostium unum ad viam Aquilonis, et ostium unum ad viam Australem, **497** et latitudinem loci ad orationem (quod et ipsum Septuaginta non transtulerunt), quinque cubitorum in circuitu. Et aedificium quod erat separatum versumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum; paries autem aedificii quinque cubitorum latitudinis per circuitum, et longitudo ejus nonaginta cubitis. Postquam pervenit ad Sanctum sanctorum, de quo supra diximus, vir ille venerabilis mensus est Sancti sanctorum parietem, qui propter fabricam mundi et omnem visibilem creaturam quae in sex diebus condita est, sex habebat cubita, et latitudinem unius lateris quatuor cubitorum: non ex uno latere, sed per circuitum. Quatuor autem cubita tenebat per circuitum domus latitudo, ut quatuor elementa monstraret, ex quibus universa compacta sunt, et maxime humana corpora, contra quae sancti dimicantes, et subijcentes se anime potestati, interiora merentur intrare, et Domini arcana cognoscere. Ipsa autem latera quae in circuitu domus erant, et quatuor cubitorum spatium templi parietibus separabatur juncta sibi erant: ita ut unum lateris aliud lateris contingeret, et haberet in longitudinem non triginta et tres cubitos, sed his triginta tres, hoc est, sexaginta sex. Vetus in Levitico loquitur Testamentum, in ortu maris post unam hebdomadam, et illa quae genuit, et illum qui genitus est triginta tres explere dies, ut veniant ad purificationem (*Levit. XII*). Porro si genuerit feminam, duplicem observari numerum id est, sexaginta sex. Et quia, ut veniamus ad sancta sanctorum, non solum prima indigemus nativitate, sed et secunda, ut nati in carne, renascamur in spiritu: idcirco non sexaginta sex, sed his triginta, et trium ponitur numerus: et utraque nativitas Deo auctori debeat illiusque clementiae, et duplici muro circumcincta latera domus quae templi fulcunt aedificium. Quodque sequitur juxta Hebraicum: *Et erant quaedam eminentia quae egrederentur per parietem domus per latera in circuitu, ut continerent et non attingerent parietem templi*, illud significat: quod sancti viri in multitudine credentium erumpant per parietem templi, per omnia videlicet latera in circuitu, et contineant Ecclesiae fundamenta et tamen non tangant parietem templi: **498** tantum vidiase contenti, et de longe inenarrabilia adorasse mysteria. Nunc enim videmus per speculum in aeminate, et plenissimum tangere atque comprehendere non possumus veritatem. Quod autem platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in concaulum templi deferebat per gymrum et idcirco lateris erat templum in superioribus, et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medio X et de mediis ad *tristoga* et *Thrael*: Quod autem in *LXX* ponitur, *Et de mediis ad tristoga*, id est, *ad tria concaula, et Thrael*, in Hebraico non habetur. Pro *Thrael* quoque (quod nescio quid significet; (a) neque enim habetur in Hebraeo) legitur apud illos וראיתו (*וראיתו*), quod et nos, et ceteri transtulerunt, et vidi, ut sequatur ordo testimonii, (Vers. 8 seqq.) Et vidi in domo altitudinem per circuitum fundata latera ad mensuram calami, sex cubitorum spatium, et latitudinem per parietem lateris forinsecus, quinque cubitorum, et interior domus in lateribus domus, et inter gazophylacia latitudine viginti cubitorum in circuitu domus

(a) Victorio autem isthaec lectio impressa adeo vis est intellectui diffilis et corrupta, ut de suo rescribere non dubitavit, nescio quid significet et apud illos: in Hebraeo legitur *וראיתו*, quod, etc. Hoc vero planissime ex Hieronymo constat, quod litterarum Hebraicorum similitudine decepti *LXX* pro verbis וראיתו legerint, iuxtaque aliter וראיתו *Verthrael*, sive et *Thrael*, domus, quae vox neque Hebraica est, neque in Hebraeo habetur, sed pro ea legitur *וראיתו*, *Et vidi*, etc.

ferioribus ascendebatur ad superiora et medium : A
puto perspicuum esse lectori, semper augustiora esse
que deorsum sunt in jejuniis, γρηγοριανος, et victus
continentia, paulatimque dum ad summa conscendi-
mus, latiore nobis aperiri viam, et impleri quod
scriptum est: in tribulatione dilatasti mihi (Ps. iv. 1).
Per rotundum autem et per cochleam ascendimus
templi cœnaculum, quæ figura inter omnia ρηγοριανος
a philosophis quoque hujus sæculi pulchrior appro-
batur: dum et cœlum, et sol, et luna, et astra cœ-
tera, et punctum terre, in corporibus quoque huma-
nis, oculis, quasi altera sidera, et figura capitis, quod
omnium sensuum receptaculum est, teretesque digiti
et femina, et brachia hanc preferunt rotunditatem
Porro cœnaculum templi ad quod de angustioribus
ad altiora conscendimus, illud pulo esse, quod in
regum volumine Elias habuit, et Eliseus, et in ap-
ostolorum Actibus, Tabitha, id est: δολιχας et damula
nostra possedit, quæ bonis operibus ad summa con-
scenderat (III Reg. xvii; IV Reg. iv; Act. ix; Act. x).
Apostolus autem Petrus, super quem Dominus Eccle-
siam fundamenta solidavit, transcendit cœnaculum, et
venit ad tectum, quod significans Græce δολιχας di-
citur id est, tecti solarium: et incognita prius sæculo
Ecclesie sacramenta cognovit. Salvator quoque ge-
neris humani pascha fecit in cœnaculo, et magno
latoque cœnaculo atque omni sorde purgato strato-
que, et ad spirituale convivium preparato, ubi my-
sterium corporis et sanguinis suis tradidit discipulis
et æternam nobis agni immaculati reliquit festivitatem.
Quodque addidit: Et de mediis ad tristegia, id est
tertia cœnacula et Thrael, videtur mihi obelo præno-
tandum. Quid enim necesse est dubia et non scripta
dissere: cum in ea que Hebræorum tenentur libris
debeamus inmembere? Sequitur: « Et vidi in domo
« altitudinem per circuitum fundata 400 latera
ad mensuram calami, sex cubitorum spatia: et lati-
« tudinem per parietem lateris forinsecus quinque
« cubitorum, et inter gazophylacia » (quæ Symma-
chus δολιχας vocat) « latitudinem cubitorum viginti
« per circuitum domus. Quibus numeris ostenditur
quod de mundo hoc, et de terrenis sensibus, et de
duali duarum decadarum numero, qui refertur ad
viginti non solum in sancta sanctorum, sed et in
cœnacula eorum mereamur ascendere, sed et in
habere in memoria, quod per sex dies conditionis
nostræ, et per quinque sensus, et per viginti cubita
latitudinis ascenderibus ad cœnaculum templi, et
terrenam humilitatem, sensumque litteræ relinque-
tes, transferimus ad summitatem Ecclesie, Spiritus-
que Sancti consortio gaudeamus. Et ostium, inquit,
lateris ad orationem contra viam Aquilonis (Jer. i,
14), a quo exardescunt mala super omnem terram
et quem Dominus abacturum se a nobis pollicetur
dicens: Et cum qui ab Aquilone est, abigam a vobis
(I Joel. ii, 20). Pulchreque in ostia contra Aquilonem
locus orationis est, ut secundum Apostolum (I Thess.

(a) In Lat. Hier. vers. *echetas*: in aliis libris *ethetas* quod idem est derivatum vocabulum ex Hebræo
אֶתְחַתָּת.

v.) oremus sine cessatione, et dicamus cum Jeremia
Non sicut pupilla oculi mei (Thren. ii, 18), vel
præsentia mala vitare cupientes, vel agentes gratias
pro præteritis. Quamdiu enim in tabernaculo corpo-
ris hujus sumus, ingemiscimus, dicimusque: Miser
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus
(Rom. vii, 24)? Sed et ad viam Australem erat
ostium, et ipsum juxta Hebræicum habens locum
orationis et quinque tendens cubitis per circuitum.
Post frigus enim Aquilonis ad Australem transimus
calorem, et tamen rursus orationis quærimus locum
in Aquilonis ostio, ut evadamus pericula: in Australi
ut agamus gratias pro præteritis, et sit nobis victo-
riæ securus possessio. Quinque autem cubiti, et in
hoc loco divinos indicant sensus, per quos de ter-
renis ad altiora conscendimus. Et ædificium, inquit,
quod erat separatim versusque ad viam respicien-
tem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum: ut
post labores et pericula, et sæculi istius ductus al-
tius naufragia, et annos septuaginta, de quibus Jeremi-
as scribit, et Daniel, et Zacharias (Jer. xxv et xxx;
Dan. ix, Zach. ix); verum et legitimum septem de-
cadarum sabbatum 500 consequamur: ut sit nobis
æterna requies, et per quinque cubitorum latitudi-
nem veniamus ad longitudinem nonaginta cubitorum
in qua ætate de re promissione filium Sara generavit
que nonaginta annorum, id est, novem decadarum,
peperit Isaac, juncta Abraham centenaria (Gen. xxi),
id est, decem decadarum habenti mysterium. Qui
numerus quid significet sequens. Scriptura mon-
strabit.

(Vers. 13 seqq.) Et mensus est dominus longi-
« dinem centum cubitorum. Et quod separatim erat
« ædificium, et parietes ejus longitudinis centum
« cubitorum. Latitudo autem ante faciem domus, et
« ejus quod erat separatim contra Orientem, centum
« cubitorum. Et mensus est longitudinem ædificii
« contra faciem ejus, quod erat separatim ad dor-
« sum. (a) EKĒTAC (id est, eminentia) ex utraque
« parte centum cubitorum: Et templum interius, et
« vestibulatrii. Limina et fenestras obliquas EKĒB
« TAC, in circuitu per tres partes contra uniuscuiusque
« que limen, stratumque ligno per gryum in cir-
« cuitu: terra autem erat usque ad fenestras: Et
« fenestræ clausæ. Super ostia, et usque ad domum
interiorem: Et forinsecus per omnem parietem in
« circuitu intrinsecus: Et forinsecus ad mensuram
« Et fabricata Cherubim et palma; Et palma inter
« Cherub et Cherub: duasque facies habebat Cherub
« faciem hominis juxta palmam ex hac parte, et fa-
« ciem leonis juxta palmam ex alia parte: expressam
« per omnem domum in circuitu. De terra usque ad
« superiora portæ Cherubim et palma: clausæ erant
« in pariete templi. Limen quadrangulum erat: Et
« facies sanctuarii aspectus contra aspectum altaris
« lignei, trium cubitorum altitudo ejus: Et longi-

« tudo ejus duorum cubitorum: Et anguli ejus, et
« longitudo ejus, et parietes ejus lignei. LXX: Et
« mensus est contra, domum longitudinem cu-
« bitorum centum: et reliqua et separatim et parie-
« tes ejus, in longitudinem cubitorum centum: Et
« latitudinem contra faciem templi, et reliqua eon-
« tra cubitorum centum. Et mensus est longitudinem
« separatim contra faciem reliquorum, quæ erant
« post tergum domus illius, et reliqua hinc et inde cu-
« bitorum centum longitudinem. Et templum et an-
« guli, et Elam exterius strata ligno, et fenestræ in
« modum retis factæ tres, ad lucendum, ut prospice-
« retur per eas. Et domus, et ea quæ proxima erant,
« strata ligno per circuitum: Et pavimentum,
« 501 et de pavimento usque ad fenestras. Et fene-
« stræ aperiebantur tripliciter, ut prospiceretur per
« eas: et usque ad domum anteriorem, et posteriorem,
« et per omnem parietem in circuitu intrinsecus et
« extrinsecus mensura, et clausa Cherubim, et
« palma inter Cherub et Cherub. Duas facies Che-
« rub: facies hominis ad palmam hinc, et facies
« leonis ad palmam inde: clausas omnis paries per
« circuitum a pavimento usque ad laquearia Chero-
« bim, et palma clausa. Et sanctuarium et tem-
« plum aperiebatur per quatuor angulos contra fa-
« ciem sanctorum: visio quasi species altaris lignei:
« trium cubitorum altitudo ejus, et longitudo cubi-
« torum duorum: et latitudo cubitorum duorum: et
« cornua habebat, bases quoque et parietes ejus
« lignei. » Verbum contra, quod LXX transtulerunt
in principio testimonii, ubi scriptum est: *Et mensus*
est contra domum, in Hebræico non habetur, et
idcirco obelo prænotandum est: ut sit rectius et ve-
rius, et mensus est domum longitudinem cubitorum cen-
tum, et reliqua. Describuntur autem Sancta sancto-
rum et templum interius, quod post nonaginta cu-
bitos, ex tribus partibus centenos cubitos habere
dicatur, (a) perfectum videlicet numerum decadarum
decem: ut et mentis, et sermone, et operibus Do-
mino serviamus, recordantes illius Apostolici exem-
pli in quo ait: Ut scire possimus quæ sit latitudo,
et longitudo, et profundum, et altitudo (Ephes. iii,
18). Quod autem in Hebræico dicitur, ædificium se-
paratum et parietes ejus, LXX reliqua interpretantur
et separatim, quæ non hærent parietibus tem-
pli, sed propinquæ et anguli ejus, et Elam, id est,
πρόεδου, sive vestibulum, exterius erant strata ligno,
sapientia videlicet, quod lignum vite situm in pa-
radiso Scriptura commemorat (Genes. ii). Fenestræ
quoque erant factæ in modum retis, instar cancello-
rum: ut non speculari lapide, nec vitro, sed lignis
interrassilibus et vermiculatis clauderentur: pro qui-
bus in Hebræico obliquas fenestras habet, quæ in
tribus tantum erant partibus templi, ad dexteram vi-
delicet et sinistram, et post tergum, id est, ad Me-
ridiem, et ad Aquilonem, et ad Occidentem. Oriem:

(a) De hac depravatione jam dixi in annotationibus
ad caput istud Ezechielis tom. I, col. 713 et 714.

« talis autem pars non habebat fenestras, quia ipse
« introitus clarum immittebat lumen intrinsecus, et
« euncta interiora templi, januarum lumine 502
« complebantur, ita ut per singulas fenestras et can-
« cellorum foramina intro quis posset aspicere. Et
« non solum exteriora erant strata ligno, sed tanta erat
« lignorum copia per circuitum, ut et pavimentum et
« de pavimento usque ad fenestras, lignis omnia jun-
« gerentur. Quæ fenestræ juxta Septuaginta aperie-
« bantur tripliciter: ut apertis eis, triplex in templo
« Dei intelligentia monstraretur, juxta illud quod alibi
« dicitur: Tu autem describe ea tripliciter (Prov.
xii, 20). Prospicitur autem per eas non solum in-
« terius, sed et exterior: ut quæ interiora sunt, invi-
« sibilia; quæ exteriora, visibilia cognoscamus: ut
« aliud mentem, aliud carnem, aliud spiritumalem intel-
« ligentiam, aliud simplicem monstrat historiam, et
« per omnes parietes in circuitu, tam intrinsecus,
« quam extrinsecus, erant mensuræ. Nihil enim
« absque ratione et mensura in templo Dei, et maxime
« in sancta (Al. sancta) sanctorum a Deo factum est.
« Clausa quoque erant Cherubim, haud dubium quin
« in lignis, de pavimento usque ad fenestras pertin-
« gentibus, et tam fabricata erant clausura, ut non
« sculptæ, sed appositæ viderentur. Cherubim inter-
« pretantur scientiæ multitudo. Igitur intrinsecus in
« interioribus templi post scientiæ multitudinem can-
« tantur et palma; in quibus signum virtutis est, di-
« cente Apostolo: Persequor autem ad statum bravium
« supernæ vocationis Dei, in Christo Jesu
(Philip. iii, 14). Quæ palma erant inter Cherub et
« Cherub, ut unum Cherub duarum palmarum lateri-
« bus vallaretur: quod Cherub nequaquam, ut in
« principio hujus prophete legimus, quatuor habebat
« facies, hominis scilicet, et leonis, et vituli, et aquilæ;
« sed tantum duas, hoc est, hominis et leonis,
« quorum primum ad rationem pertinet, sequens ad
« furorem, qui significantiæ Græce θυμὸς appellatur.
« Furorem autem dicitur, non eum qui perturbationi,
« et vitio proximus est: sed qui mentis consolidat
« molliem, et fortiores facit animum dimicantis. In
« principio enim subjacemus concupiscentiæ, quæ
« refertur ad vitulum, propter terrena opera; et alia
« sunt carnalia, alia spiritalia, quorum extremum
« aquilæ deputatur. Cum autem intraverimus sancta
« sanctorum, et interiora templi possederimus, nequa-
« quam alia re indigemus, nisi ratione quæ fortitudi-
« ne, 503 quorum alterum ad sensum atque pruden-
« tiam, alterum refertur ad animi perseverantiam.
« Omnis igitur paries per circuitum templi a pavimento
« usque ad laquearia, Cherubim habebat, et palmas
« mira arte clausas: post quæ aperiebatur sanctua-
« rium et templum per quatuor angulos contra faciem
« sanctorum. Prius enim habemus scientiæ multitudi-
« nem, per quam victoriam de hoste consequimur, et
« postea nobis sanctuarium aperitur et templum, quod
« habet quatuor angulos, et stationem firmissimam,

Consule locum, et videsis falsam Mariani restitu-
tionem. MART.

et quæ in nullam partem declivior sit. Hanc enim habet naturam mensura quadranguli, ut stabili consistat basi, et in mystico numero, qui prudenti lectori perspicuus est, elementa quatuor, ex quibus constant omnia, solida perpetuaque possideat. Et cuncta contra faciem sanctuarii aspiciant: ante quod sanctuarium, sive in quo sanctuario erat species altaris lignei trium cubitorum altitudine, et longitudine cubitorum duorum, latitudine cubitorum duorum, qui juncti faciunt septem cubitos. Quod altare habebat cornua; et tam bases quam parietes ejus, hoc est, latera erant lignea, in quo Scripturæ sanctæ mysteria, humanus sermo non potest explicare: quomodo altare, in quo ignis succendendus erat, mensa videlicet thymiatis nihil ab igne patiatur, sed ut ita dicam, igne purius fiat. Sicut enim sanctorum opera, de quibus scribit Apostolus: Unuscujusque opus quale sit, ignis probabit (I Cor. iii, 13), non pereunt, sed per ignem puriora monstrantur, ita et altaris ligna quæ de lignis paradisi sunt, non cremantur igne vicino sed puriora redduntur. Nec mirum hoc de sanctuario, et de interioribus templi et altari thymiatis credere, cum etiam (a) *ἐπιπέδον*, quod lini genus est, vel lini habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius invenitur. Ignosce, lector, difficultati, et veniam tribue pauperi intelligentiæ. Per fenestras enim obliquas et in modum retis factas, et quæ semper clausæ sunt, vis usque ad anteriorem domum cordis nostri oculum possumus intrinmiscere, ut omnia que cernimus, in umbra videamus et in imagine, et cum **504** Apostolo clamemus: O profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicæ ejus, et investigabiles viæ illius (Rom. xi, 13)! Et: Quis cognovit sensum Dei (Isai. xl, 13), nisi ille qui est magni consilii angelus, et sua potest dignis aperire mysteria? (b) *ἐξόχαι*: autem Romæ appellat *solaria* de cœnaculorum parietibus eminentia, sive (Meniana ab eo qui ea primus invenit, quæ nonnulli Græcorum (c) *ἐξόχαι* vocant.

(Vers. 23 seqq.) *El locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino, et duo ostia erant in templo et in sanctuario, et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur. Bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum, et cœlata erant in ipsis ostiis templi Cherubim et sculpturæ palmarum,*

(a) Amiantus lapis in Cypro nascitur, seissili aluminis similis, quo, ut pote lento, telas conficiunt, quæ in ignem conjecit accenduntur quidem agnucque flammæ sed nulla amissa parte nificiores evadunt. Hæc R. Constantinus ex Dioscor. lib. v, cap. 148; Plin. lib. xxxvi, cap. 19. Hujusmodi partem lapidis, sive lini asservavi ob curiositatem, cum e Pyrenæis montibus ad nos delati essent lapides amiant. Marr. (b) Alibi *Etheas*: *ἐξόχαι*, quod ipsum ex voce Hebraica *עֲתֵיכָא*, que hic habetur (significatque angulos ejus) videtur expressum. De Meniana recole que in epist. 406, ad Sunniam et Fretellam, observamus pag. 661. Denique Victorius *ἐξόχαι* pro *ἐξόχαι* legit.

(c) Qui Marianus notas in hunc, et superiorem locum legere voluerit, multa falsa nec satis erudita

*A sicut in parietibus quoque expressæ erant. Quamobrem et crassiora [Vulg. grossiora] erant ligna in vestibulo fronte forinsecus: super quæ fenestræ erant obliquæ, et similitudo palmarum hinc atque inde in humeralis vestibuli, secundum latera domus latitudinemque parietum. Multum in hoc loco Septuaginta editio ab Hebraica veritate discordat. Unde hoc solum admo-nebo quod pro crassioribus lignis, *σποδία*, hoc est, necessaria, sive cura digna transtulerint, et pro obliquis fenestris, *absconditas*, et quod in fine testimonii positum est: et mensus est hinc et inde laquearia superliminaris, sive vestibuli, et [Al. per] latera domus compacta, sive conjuncta, quæ illi dixerunt, *ἐπιπέδον*, pro quibus possumus *ἔπι πόνδρις* vertere. Vir ergo ille qui prophetam in abdita templi introduxerat, et inter cætera ostenderat ei altare ligneum, quod et angulos et cornua juxta LXX, et parietes habebat ligneos, dixit ei: Hoc altare quod respiciis, ipsa est mensa coram Domino, quæ in similitudine rubi ardet, et non comburitur; de qua sanctus loquitur ad Deum: Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me (Ps. xxii, 5). Duo quoque ostia erant in templo et in ipso sanctuario, per quæ utriusque instrumenti sacramenta monstrantur, et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: ut et in historia spirituales haberes intelligentiam, et in topologia historiae veritatem, quorum utrumque altero indiget, **505** et si unum defuerit, perfecta caret scientia. Quod autem sequitur: *Bina erant ostia ex utraque parte ostiorum*, juxta litteram perspicuum est. Solent enim in majoribus tricliniis bina sibi habere atque conjungi: ut major introitus nequaquam duobus et ingentibus, sed quatuor minoribus claudatur, vel aperiat foribus. In quibus ostiis templi, sive sancti sanctorum cœlata erant Cherubim, de quibus supra diximus, et sculpturæ palmarum, ut post scientiæ multitudinem, victoria intrantibus preberetur. Qui sculptura palmarum in omnibus quoque parietibus Templi erant. Reddique causas quare cœlata [Al. cœlata] fuerint Cherubim in ipsis ostiis, et palmarum expressæ similitudines. Unde et crassiora [Al. grossiora] erant ligna in vestibulo portæ forinsecus: ut et firmitatem haberent, et cœlaturam possent recipere. Pulchre quoque juxta intelligentiam spirituales, firmiora et cœlata*

reperiet, quæ nos carpere nolimus, nomini ejus parentes et fastidiosos lectores. Quid sint porro *mensa* non ab alio discere debui Marianus, quam ab ipso Hieronymo dicente in epistola ad Sunniam et Fretellam: *Δοξα in Orientalibus provinciis ipsum dicitur quod apud nos lectum: in Palestina enim et Ægypto... non habent in tectis culmina, sed Δόξα, quæ Romæ vel solaria, vel meniana vocant, id est, plana tecta quæ transversis trabibus sustentantur...* Et quando precipitur nobis ut faciamus domum nostram eorum, hoc precipitur, ut in tecto faciamus per circuitum quasdam eminentias, ne facilius in præcepis lapsus sit. Meniana itaque a Menio censore dicta, erant *ἐξόχαι*: *ἐξόχαι*, de cœnaculorum parietibus eminentia solaris. Non legas Mediana in epistola ad Sun. et Fretel. sed *meniana*. Marr.

sunt ostia, ut et firmitatem habeant et pulchritudinem, ne quis in sancta sanctorum similis Ozia possit irrumperere, et sibi sacerdotium vendicare (I Par. xxvi). Super quæ ostia erant fenestræ obliquæ, sive absconditæ, ut ipsum quoque lumen quod præbebat intrinsecus, non haberet perfectam scientiam, nec clarum lumen et cunctis patens: sed plerisque **506** ex parte esset absconditum. Nunc enim videmus in enigmate (I Cor. xiii, 12); et nec dum novimus sicut oportet nos scire: cum autem venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte fuerat, destruetur. Et erat similitudo palmarum hinc atque inde. Eleganter in interioribus Templi, et in sanctis sanctorum non posuit dexteram et sinistram: ne quid sinistrum in his quæ magna sunt et arcana diceretur, sed hinc atque inde, juxta illud quod

A in Evangelio scriptum est: Qui te percussit in dexteram maxillam, præbe ei et alteram (Math. v, 29). Numquid dicere non potuit, et sinistram? Sed quando percussit dextra, præbebat altera dextra: quia in sancto viro utrumque dextrum, utrumque perfectum est. Et in humeralis vestibuli secundum latera domus, latitudinemque parietum: pro quo LXX transtulerunt, in laqueariis Ælam, hoc est, propylæi [Al. προπύλου], et latera domus, æqualis ponderis, sive mensuræ: per quæ latenter ostenditur quod perfectum est, tunc quod ex parte fuerat, destruetur. Et erat similitudo palmarum hinc atque inde. Eleganter in interioribus Templi, et in sanctis sanctorum non posuit dexteram et sinistram: ne quid sinistrum in his quæ magna sunt et sapientia constitutum sit.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

505-506 Tertius decimus Explanationum in B xiii, 2? Igitur granum hoc sinapis, etiam si modicum Ezechielem liber, secundus est expositionis templi, quem et quartum decimum, opulante Salvatore nostro, ad finem usque diatæ cupio, illud ejusdem numeri cum David in quarto decimo psalmo canens: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requiescet in monte sancto tuo (Psal. xiv, 1)? Quod et pro difficili et pro impossibili debemus accipere. Unde et in alio loco quasi vir desideriorum enixus deprecatur ac dicit: Unum petivi a Domino, hoc exquiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite meæ, ut videam jucunditatem Domini, et visitem templum sanctum ejus (Psal. xxvi, 4, 5). Et rursum: Quam dilecta, inquit, tabernacula tua, Domine virtutum: concupiscit et deficit anima mea in (a) atris Domini (Psal. lxxxiii, 1). Emulorum maledicta preventio, **507-508** qui non quid ipsi possint, sed quid egonon possim, considerant: et cum nostra diduciant, sua iudicanda non prebent: Numquam in agone pugnant, sed de pugnantibus otioso, immo superbo animo judicantes. Facile est dare dictata de populo, et singulos ietus calumniari, ac de alieno ridere sanguine, et ubi vultus infigi debuerit, imperiti lanistæ more disse-rere. Ego in explanatione templi Ezechielis, et cæterorum quæ ad finem ipsius voluminis pertinent, fateor me pro rei magnitudine nihil dignum scribere, et in paucis, si qua lamen accipere mereo, gratias agere Salvatori. Scriptum est enim: Nisi credideritis, non intelligetis (Isai vi). Et in alio loco: Si habueritis fidem ut granum sinapis, et dixeritis monti huic, transmigre et transplantare in D mari, fiet (Math. xvii, 19). Et quomodo Apostolus granum sinapis non modicam fidei portionem, sed totam fidem esse commemorat dicens: Et si totam fidem habueris, ita ut montes transferam (I Cor.

fuerit, in magnam succrescit arborem, et volatilia cœli habitant in ramis ejus (Luc. xiii). Quamobrem tibi, filia Eustochium, quæ nostro qualiacumque fuerit libenter accipis, contestatum volo, et illud rhetoris Victorini breviter admo-neo, ut obscuritatem voluminum ex tribus rebus fieri scias, vel rei magnitudine, vel doctoris imperitia, vel audientis duritia: quorum primum et secundum liquido in hoc opere confitebor: tertium, acumen ingenii tui et desiderium Scripturarum facile renuit: quæ privilegio virginali, et victus continentia, non dicam frequentem, sed jugem hospitem possides Deum. Igitur tertium decimum in Ezechiel arripiamus librum, cujus hoc principium est:

(Cap. XLII. — Vers. 1 seqq.) « Et eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, et induxit me in gazophylacium quod erat contra separatam ædificium, et contra ædem vergentem ad Aquilonem. In facie longitudinis centum cubitos ostii Aquilonis: et latitudinis quinquaginta cubitos, contra viginti cubitos atrii interioris: et contra parivmentum stratum lapidei atrii exterioris, ubi erat porticus juncta portici triplici. Et ante gazophylacium deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unius: et ostia eorum ad Aquilonem, ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora, quæ superportabant [Vulg. supportabant] porticus quæ ex illis eminebant de inferioribus et de mediis ædificiis. Tristega enim erant, et non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus et de mediis [Al. additur atris] a terra cubitis quinquaginta. Et pedibolus exterior secundum gazophylacia, quæ

(a) Maluit Victor, in atris, ex Græco τῶν LXX et Hieronymianis aliquot mss.